

Dr. Ferruh DEMİRMEN*

CNN YEMEK GURUSU

ANTHONY BOURDAIN

ERMENİ PROPAGANDACISINA NASIL DÖNÜŞTÜ VE İLERİYE DÖNÜK TÜRKİYE- ERMENİSTAN İ L İ Ş K İ L E R İ

Bu görüş yazısı, "Anthony Bourdain Programı, "Serj Tankian, Ermenistan'ın Bilinmeyen Yanları" adlı CNN televizyon programının 20 Mayıs 2018'de dünyanın birçok yerinde yayınlanmasının hemen ardından hazırlanmıştı. Ancak Haziran 2018'de Fransa'daki trajik ölümünün ardından Bay Bourdain ve ailesine olan saygı nedeniyle yazının yayınlanması şu ana kadar ertelendi.

Ünlü bir şef ve öykü anlatıcısı olan Bay Bourdain'in, Ermenistan programına kalkışığında Ermeni kültürünü ve mutfağını keşfetmek ve öyküsünü izleyicilerine anlatma konusunda herhalde tümüyle iyi niyetleri vardı. Ancak bu girişimde Ermeni propagandasına kurban gitti, ve sonuç berbat şekilde gerçekleşti. Seyahat, kültür ve yemekle ilgili olması gereken bir program, "Ermeni soykırımı"na

savunan, siyasi ağırlıklı bir gösterime dönüştü. Daha da kötüsü, program ciddi yanlışlıklar içeriyordu. <https://www.youtube.com/watch?v=B0st2H8cOXw>

Sert atıştırmalar, 1992 Hocalı Katliamı ve işgal altındaki Azerbaycan topraklarından tüm Ermeni kuvvetlerinin geri çekilmesine ilişkin yerine getirilmemiş BM Genel Kurul kararı hakkında tek söz söylenmeden, Dağlık Karabağ sorusuna sadece değinmekle devam etti.

1915'de Osmanlı Anadolu'sundaki olaylar konusunda, kendisini "sıradan bir gözlemci" olarak tanıtan Bourdain, "Osmanlılar eylemlerini, Hristiyan Ermenilerin, Osmanlı sınırlarını tehdit eden, düşman ve Hristiyan Rusya ile işbirliği yapacağı yaygın duyguları ile haklı çıkarma yoluna gittiler" ("duygu" kelimesinin kullanılması ve "Hristiyan" kelimesine yapılan vurguya dikkat), ve Osmanlılar "Ermeni entelektüellerini toplayıp sü-

ratle idam ettiler," ve geriye kalanlar Suriye Çölü'ne doğru sürüldüler, "onları kasıtlı olarak yol boyunca açlıktan öldürdüler" iddialarında bulunarak daha çok bir Ermeni sözcüsü gibi konuştu. Olayları, "etnik ve ulusal bir grubu yok etme için ortak ve organize bir çaba" olarak nitelendirdi, ve ardından "Yani bu bir soykırım, değil mi?" sonucuna vardı.

Ermeni ev sahibi, onay verircesine, başını eğerek hemfikir oldu: "Tahminlerin çoğu, tarihsel olarak Ermeni kayıplarının 1,5 milyon civarında olduğunu söylüyor."

Soykırım suçlamasıyla ilgili yanlış bilgilendirme ve çarpıtma şok ediciydi; ancak Batı medyasındaki kökleşmiş Ermeni yanlısı, Türk/Müslüman karşıtı önyargılar göz önüne alındığında şaşırtıcı değildi. Bourdain'in akıl hocaları tarafından iyi bir şekilde hazırlandığı ve mutak "soykırım" ana hatlarını güvenle ve hevesle dile getirmesi de dikkat çekiciydi.

Foto 1: İddia edilen, mekânı belirtilmeyen Ermeni kurbanları. Aslında cesetler Kars yakınlarında öldürülen Müslümanlara ait.

Sahte fotoğraf gösterimleri

Program sırasında serpiştirilen birkaç fotoğraf, hakaretin üstüne tuz biber ekti. En az bir fotoğrafta Photoshop sanatının belirgin işaretleri vardı. Fotoğraflardan biri çocuk ve kadınların ölü, ağır yaralı bedenlerini gösterdi (foto-1). İzleyiciye verilen mesaj, bunların barbar Türkler tarafından öldürülen Ermeni kurbanları olduğuydu.

Fakat gerçekte ürkütücü resimler, Taşnak Ermenileri tarafından 25 Nisan 1918'de, Türkiye'nin doğusunda Kars kenti yakınlarında Subatan adlı bir mekanda katledilen Müslüman kurbanlarındı. Fotoğraf, Türk Askeri Arşivi "ATASE"de (Askeri Tarih ve Stratejik Etüd) kayıtlarında bulunuyor.

Programda yer alan başka bir fotoğrafta, nöbet tutan Osmanlı askerleri gibi görünenlerle beraber darağacına asılmış birkaç adam gösterili-

yor (foto-2). Amaçlanan mesaj yine açıldı: Bunlar zalim Türkler tarafından merhametsizce idam edilen, mâsum Ermeni liderleriydi.

Ancak bu fotoğraf da bir sahtekârlıktı. Bu fotoğrafın sağ tarafındaki yaklaşık dörtte üçü, General von Lettow-Vorbeck tarafından yazılan 1. Dünya Savaşı casusluğuyla ilgili kitabı *Die Weltkriegsspionage*'in 507. sayfasından kopya. Almanca metin, mekânı, tarihi ve idamın ahvâlini veya kurbanların uyruğunu tanımlamıyor. Sol taraftaki bölüm (Bourdain'in portresinin konulduğu yer) Photoshop yoluyla başka bir kaynaktan kurnazca eklenmiş. (Durum fotoğraf büyütüldüğünde daha açık görülebilir). Fotoğrafın geri kalanından farklı olarak, burada belirgin bir şekilde hilâl ve yıldızlı başlıklar takan muhafızlar görüyoruz. *Die Weltkriegsspionage*'daki orijinal fotoğrafta böyle figürler yok.

Bir olasılık, fotoğrafın 1. Dünya Savaşı sırasında Filistin'de İngiliz çıkarları için çalışırken yakalanan casusların Hayfa'daki infazlarını gösteriyor olması. Ancak muhafızlar tarafından giyilen kürkly şapkalarla bakılırsa, muhafızların Kosak olmaları ve infazların Rusya'da bir yerde yapılmış olması daha olası.

Anlaşılabileceği üzere fotoğrafın "Ermeni soykırımı" ile ilgisi yok.

Yine başka bir resim (foto-3), açıklanmayan bir tarihte, açıklanmayan bir yerde, bir binanın, görünüşe göre bir kilisenin ya da manastırın önüne serilmiş cesetleri gösterdi. Fotoğrafın "Ermeni soykırımı" ile ne ilgisi olduğu belli değildi. Ermeni ya da Rus bazı din adamları merakla cesetleri izliyorlardı. Resim muhtemelen 1918-1920 Birinci Ermenistan Cumhuriyeti'nde hastalıktan, yetersiz beslenmeden vb. ölen Ermenileri gösteriyor. Ermeni kökenli Rus tarihçi A.A. Lalayan tarafından

Foto 2: İddiaya göre Türkler tarafından idam edilen liderler.
Fotoğraf *Die Weltkriegsspionage* casusluk kitabından kısmen alıntı.

yapılan çalışmalardan bilinmektedir ki, bu faşist rejim sırasında 195.000 Ermeni vatandaşı, ki toplam Ermeni nüfusunun % 22'sini teşkil ediyordu, yoksunluk ve diğer sebeplerden dolayı hayatını kaybetti.

Bir karşılaştırma yapıldığında, Birinci Ermenistan Cumhuriyeti'nde çoğu katliamlardan oluşan kayıpların sayısı sırasıyla Azeri Türkleri için 200.000 (% 77) ve Kürtler için 24.500 (% 98) idi. Ermeni komutanı Drastamat Kanayan'ın ("Dro") emri altındaki askerler tarafından sivil Müslümanlara karşı yapılan kıyımın görgü tanıklığına dayanan, ürpertici anlatımlar, Robert Dunn tarafından yazılan *World Alive, A Personal Story* adlı kitapta yer almaktadır. Dunn, 1919-27 yıllarında ABD'nin Türkiye'deki Yüksek Komiseri Tuğamiral Bristol'un istihbarat subayıydı.

Fotoğraf yoluyla yapılan aldatıcı manipülasyon, Ermeni düzbecilerin

propaganda cepheliğinde yeni bir şey değil. Örneğin, Aralık 2009'da ANCA (Amerika Ulusal Ermeni Komitesi), Başkan Obama'ya "Ermeni soykırımı"nu tanıma çağrısında bulunduğu, utanmadan arka planda görünen bir afişte, foto-1'de sergilenen Subatan sahteciliğini kullandı.

Barbar Türkler tarafından öldürülen Ermeni kadınların tasvir edilmesini amaçlayan, "İrzına geçilmiş Ermenistan" adlı bir 1919 yılı Hollywood filminden alınan, çarmıha gerilmiş kadınlara ilişkin korkunç sahneler ... orijinal fotoğrafta Atatürk'ün ayaklarının dibindeki köpek yavrularının Photoshop aracılığıyla bağırsakları dışarıda sallanan ölü bir çocukla değiştirilmesi ... gibi pek çok başka fotoğraf sahtecilikleri de biliyoruz.

Foto-1, belki de Diasporanın sahtekârları tarafından kullanılan "en önde gelen" kalpazanlıktır. CNN programına dahil edil-

memiş olsa da foto-1 sahnesinin bir rakibi, foto-4'te gösterilendir. "Soykırım" hikâyesi anlatıldığında Ermeni sahtekârların izleyicilerde "Ermeni soykırımı" dehşetini uyandırmaya çalışırken bu düzbeciliğe başvurdukları bilinmektedir. Kafataslarından oluşan bir piramit kesinlikle dehşet duygusu uyandırmak için yeterli; ve sıradan izleyiciler bunların mâsum Ermenilerin kafatasları olduğunu düşüneceklerdir. Yalnızca birkaç seçkin izleyici, bu ürkütücü sahnenin, aslında şu anda Moskova'da Tretyakov Galerisi'nde sergilenen, Rus sanatçı Vasily Vereshchagin'in 1871'de yarattığı bir tablo ("*Savaşın İlahlaştırılması*") olduğunu bilecektir. Sanatçı 1904'te öldü.

Bu sahtecilik, Ermeni kaynakları tarafından finanse edilen ve 17 Nisan 2006'da ABD'de Kamu Yayıncılığı Servisi (PBS) tarafından yayınlanan sözde belgesel filmi,

Foto 3: Yeri ve tarihi belirtilmeyen cesetler görüntüsü. Bir olasılıkla Ervian'a yakın Eçmiyazın'de bir kilise, 1918-20.

"Ermeni Soykırımı"nda yüzüzce kullanılmıştı. (PBS "eğitim hizmetleri" vermesiyle biliniyor!). Bu yanıltma 2009 yılında, ANCA tarafından Başkan Obama'yı "Ermeni soykırımı"nu tanımaya teşvik eden bir afişte de kullanıldı.

Bu sahtecilik aslında Osmanlı İçişleri Bakanı Talat Paşa'nın Berlin'deki cinayeti ile ilgili davaya bağlantılı olarak 1921 yılına dayanıyor. O yıl yayınlanmış bir kitap olan *Der Völkermord*'un kapağı, Talat Paşa'nın portresiyle birlikte bir kafatası piramidini görüntüledi. Bu sahteciliğin halka açık bir başka gösterimi, 1970'lerde Kanada'nın Toronto kentinde düzenlenen uluslararası bir festivalde oldu. Daha sonra, Alman akademisyen Tessa Hofmann, aynı kalpazanlığı 1980'de

editörlüğünü yaptığı, *Der Völkermord* adlı yeni bir kitapta yaptı (foto-5). Kapaktaki fotoğraf, kita-

bın içinde "Türk barbarlığı" olarak lânse edildi. Kitap kapağının kendisi kırmızı iken, 20. yüzyılın başlarında çekilmiş bir fotoğraf izlenimini vermek için Rus tablosu zekice siyah-beyaz olarak gösterildi. Hofmann'ın hileciliği 1985'te

Prof. Türkkaya Ataöv tarafından deşifre edildi.

Bütün donatım, "bilgisellik peşinde" rezil bir aldatmaca idi.

Adeta fikir değiştirircesine, Hofmann daha sonra kitap kapağın-

Foto 4: Rus ressamı Vasily Vereshchagin'in "Savaşın İlâhileştirilmesi" tablosu, 1871.

daki görüntüyü 1985 yılında kaynağı bilinmeyen bir başka korkunç görüntüyle değiştirdi; ancak yine Talat Paşa'nın portresi üste yerleştirilmişti. Kitabının içine erkekler tarafından saldırılan yarı çıplak kadınları içeren başka bir resim koydu. Resmin altındaki alt yazı şöyle diyordu: "İşkence gören ve ırzına geçilen Ermeniler. Trabzon ile Erzincan arasında sokakta bir Alman subayı tarafından fotoğraflandı".

Aslında bu imaj, Fransız ressam Paul-Emile Boutigny'nin (1853-1929) "Les Horreur de la Guerre" adlı bir resminden alıntı idi. *Der Völkermord*'da olduğu gibi, orijinal resim renkliydi, ancak kitaptaki resim siyah-beyazdı. Akademik dürüstlük ancak bu kadar olabilir!

Şaşırtıcı değildir ki, Hofmann, onursal bir profesörlük dahil olmak üzere Ermenistan'dan pek çok ödül aldı. Hoffmann, Dr. Taner Akçam'ın 1977'de Türk cezaevinden kaçması ve Almanya'ya sığınmasının ardından Akçam'ın akıl hocası ve koruyucusu oldu.

Gerçek Dışı Anlatımlar

CNN-Ermeni televizyon şovuna girişmeden önce Bay Bourdain'in başta "Ermeni soykırımı" madalyonunun diğer tarafına bakıp dengeli bir fikir edinmesi iyi olurdu. Bunu yapmış olsaydı, soykırım iddialarının tersine, Osmanlıların "yaygınlık kazanmış bir duyguyla" değil, Ermenilerin topyekûn savaşın (1. Dünya Savaşı) tam ortasında hükümetlerine karşı kitlesel bir isyan başlattıkları ve işgalci Rus ordusuyla açıkça iş birliği yaptıkları somut gerçeğinden hareket ettiğini fark ederdi. İsyân, yerel Ermenilerden destek ve sığınak sağlayan silahlı milisler tarafından güdüldü. Ermeni gönüllüler güneyden saldıran Fransız kuvvetlerine de katıldı.

Basit bir dille, bu bir ihanet eylemiydi.

Osmanlı hükümetinin, Batı Anadolu'daki Ermenileri yerlerinden etmezken, Orta ve Doğu Anadolu'daki Ermenileri güneydeki (yeri gelmişken, "çöl" olmayan) Büyük Suriye'ye tehcir etmekten başka seçeneği yoktu. Bu, tamamen bir savunma önlemiydi. Hastalar, yaşlılar, yetim çocuklar, hükümet çalışanları ve

sonrasında mültecilerin zarar görmemesi ve ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiğini özellikle belirtti. Bu emirlere uymayan ve mültecilere zarar verenler daha sonra askeri mahkemelerde yargılandı ve cezalandırıldı. Cezalar arasında 67 ölüm hükmü vardı. 31 Aralık 1918'de hükümet, mültecilerin geri dönüp topraklarını ve evlerini geri alabileceklerini öngören, "Geri Dönüş Kararnamesi"ni yayınladı.

Bu gerçekler, Anadolu'daki 1915 olaylarının, 1948 BM Soykırım Sözleşmesi'nde öngörülen soykırım kavramını rahatlıkla bertaraf ederdi. Zira hem "niyet" unsuru, hem de yetkili bir mahkeme kararının gerekliliği eksikti.

Bu sonuca ulaşmak için Bay Bourdain, "Ermeni soykırımı" konulu son iki uluslararası mahkeme kararını da okuyabilirdi: Birisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından 15 Ekim 2015 tarihinde verilen karar ("İsviçre-Perinçek" davası), ve diğeri ise Fransa Anayasa Konseyi tarafından 8 Ocak 2016 tarihinde verilen karar. "Ermeni soykırımı"nın, BM Sözleşmesi'nin gerektirdiği üzere adli bir temelinin bulunmadığının fark edilmesi için geniş bir bilgi birikimine ihtiyaç yok.

Bay Bourdain biraz daha meraklı olsaydı, daha çok şey öğrenirdi; örneğin, 235 Ermeni aydınının 24 Nisan 1915'te İstanbul'da tutuklandığı ve daha sonra da süratle idam edildiği iddiası yanlış. Ermeni ayaklanmasının teşvikçileri olan bu liderler, Ankara yakınlarındaki Çankırı kasabasına gönderildi. Tutukluların bazıları serbest bırakıldı, diğerleri başka kentlere gönderildi ve 1918'de sadece 3 kişi öldü: birisi doğal nedenlerle, diğeri ikisi cinayetle. Suçlular yargılandı ve idam edildi.

1,5 milyon Ermeninin ölümü iddi-

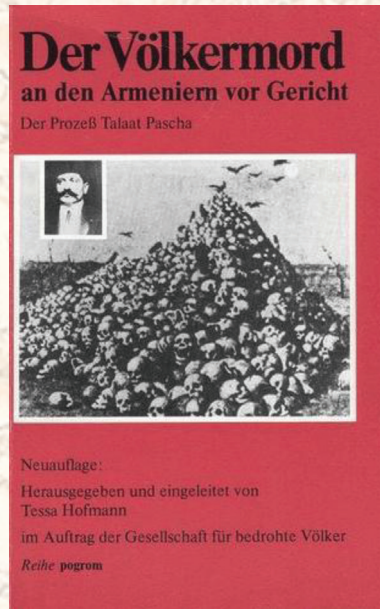

Foto 5: Prof. Tessa Hofmann'ca düzenlenen kitabın kapağı, 1980.

Katolik ve Protestan Ermeniler tehcir emirlerinden muaf tutuldu.

Zorunlu göç, insanlık tarihinde yeni bir şey değil. Hukukçu ve tarihçi Sam Weems'in gözlemlediği gibi, sadakatsızlığından veya ihanetinden şüphelenilen nüfusun göçe tâbi tutulması, insanlık tarihi boyunca olağan bir savaş önlemiydi. İkinci Dünya Savaşı sırasında, aslında herhangi bir suç işlememiş olan Japon soylu Amerikalıların zorunlu göçü buna bir örnektir.

Osmanlı hükümeti yerel yetkililere verilen emirle, tehcir sırasında ve

asına gelince, verilen rakam tamamen saçma. Beyaz Saray'da 1915 Anadolu olaylarının soruşturmasını denetleyen, Başkan Reagan'ın hukuk danışmanı Bruce Fein'in de belirttiği gibi, Ermeni kaynaklarına göre Ermeni kayıplarına ilişkin ilk tahmin 280.000-750.000 idi:

<https://www.huffingtonpost.com/bruce-fein/lies-damn-lies-and-armeni-b-211408.html>.

Ermeniler daha sonra "nabız yoklamak" için ölü sayısını 800.000'e yükselttiler, sayıyı daha da arttırdılar, ve sonunda yaklaşık 1,5 milyonda karar kıldılar. Ne matematik!

Bir Ermeni din adamı olan Vahan Vardapet'e göre, savaş öncesi Osmanlı Ermeni nüfusu 1,26 milyon idi. Resmi Osmanlı istatistiklerine göre İmparatorlukta Ermenilerin nüfusu kabaca 1,3 milyon, yalnızca Anadolu'da 736.000 idi. Dolayısıyla 1,5 milyon Ermeni iddiasının dayanağı yok.

Osmanlı arşivlerine göre tehcire tâbi tutulan Ermenilerin sayısı 438.750 ve yolda ölenlerin sayısı 56.600 idi. Kayıplar, kaos, hastalık, kıtlık ve haydutlar tarafından öldürmelerden kaynaklandı. Sadece yaklaşık 10.000 Ermeni kriminal unsurlar tarafından katledildi. Tehcir edilen mültecilerin 382.000'i güvenli bir şekilde hedeflenen yerlere ulaştı. Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Sir Drummond, 1.3.1920 tarihinde, "[Ermeni mültecilerin] katledilmelerinin, merkezi hükümetin kontrolünün tamamen dışında kalan gruplar tarafından gerçekleştirildiğini" beyan etti.

Diğer Osmanlı Ermenilere gelince, Cemiyet'in Mülteciler Yüksek Komiseri Fridtjof Nansen, 1929'da 200.000 Ermeni'nin Müttefiklerin safında savaşırken öldüğünü bildirdi. Savaştan sonra 586.000 Osmanlı Ermenisi

Kafkasya'ya kaçtı ve yukarıda da belirtildiği gibi, bunların 195.000'i 1918-1920 arasında Birinci Ermenistan Cumhuriyeti'nde çeşitli nedenlerden dolayı öldü. Başta Avrupa ve Amerika olmak üzere diğer ülkelere göç, 1920'lerin sonunda başladı.

Ayrıca, 600 yıl boyunca Ermenilerin Osmanlı Türkleriyle barış içinde yaşadıklarını, ticaret ve zanaatkarlıkla zenginleştiklerini, dinlerini özgürce yaşadıklarını, ve pek çoğunun yüksek devlet pozisyonlarına geldiklerini (29 paşa, 22 bakan, 33 milletvekili, 7 büyükelçi) belirtmek gerekiyor. Bir ara Bab-ı Ali'deki Dışişleri Bakanlığı bürokrasisinin yaklaşık üçte-biri Ermeni idi. 1913 yılında Osmanlı kabinesindeki dışişleri bakanı bir Ermeni idi.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, bir Ermeni olan Hrant Abro, Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na danışmanlık yaptı ve 1918 yılının başlarında Sovyetler ile Brest-Litovsk barış müzakerelerinde Sadrazam Talat Paşa'ya refakat etti.

Bu gerçekler kolaylıkla "Ermeni soykırımı" suçlamasını çürütüyor. Osmanlı hükümetinin Ermenileri yok etme niyeti yoktu. Bay Bourdain bu nedenle "hoş olmayan bir soruyu" yanıtlamalıydı: Osmanlılar Ermenileri ırkları, dinleri veya etnik kökenleri nedeniyle "yok etmeye" niyetlendilerse, neden bu iş için 600 yıl beklediler?

Sözde soykırım sırasında Ermeni ölümlerine ilişkin iddiaların aksine, CNN programında - ve genel olarak tüm Batı medyasında - Ermeni devrimcileri tarafından soğuk kanlılıkla öldürülen Müslümanlardan hiçbir zaman söz edilmemesi, ahlâki açıdan kesinlikle kabul edilemez. Sadece 1910-1922 sürecinde, çoğu Türk olmak üzere 519.000 Müslüman sivil

halk, ve bunun yanı sıra birtakım Yahudiler, kırsal kesimi korkutan, kana susamış Ermeni grupların kurbanı oldu. Bu, kanlı bir etnik temizlik kampanyasıydı.

Doğu ve güneydoğu Anadolu'da 185 toplu Müslüman mezarlığı bulunmuştur.

Müslüman tarafında neden bu kadar yüksek kayıp vardı? Çünkü Müslüman köy ve kasabalarda ailelerini savunabilecek erkekler, savaş için Osmanlı ordusuna celb edilmişlerdi. Sivil halk, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar, geride, eşkiya Ermeni çetelerin merhametine bırakıldılar.

Savaş öncesi nüfus sayımı verileri göz önüne alındığında, Osmanlı İmparatorluğu'nda

Ermeni nüfusunun (kabaca 1,3 milyon) yaklaşık % 4,3'ü tehcir sırasında tüm nedenlerden dolayı öldü; ancak % 1'den azı kriminal unsurlar tarafından katledildi. Buna karşılık, sivil Müslüman nüfusun (yaklaşık 15,5 milyon) % 3,3 kadarı Ermeni çetelerin elinde yaşamını yitirdi. Peki, o zaman hangi taraf toplumlar arası şiddetten daha fazla acı çekti?

Hristiyan ölümlerinden farklı olarak, Müslüman ölümlerin CNN gibi Batı medyasının vicdanında sayılmadığını mı varsayalım? Bruce Fein'e göre, Anadolu'da 2,4 milyon Müslüman savaşta hayatını kaybetti.

Anthony Bourdain programının bir başka rahatsız edici yönü, "Ermeni soykırımı" konusunun sanki tartışmaya açık bir yönü yokmuş gibi, kanıtlanmış bir gerçek olarak ele alınmasıdır. Bay Bourdain, "soykırım"ın çok ciddi bir suç olduğunu bilmeliydi; ve mahkeme nezdinde usûlüne uygun yargılama yapılmadan birilerini bu menfur suçla suçlamak kabul edilemez. Holokost, ve Ruanda, Sreb-

renitsa ve Kamboçya soykırımlarının aksine (sonuncusu 15 Kasım 2018'de resmen tanındı), "Ermeni soykırımı" bir mahkeme nezdinde dava konusu olmadı, ve BM tarafından tanınmadı. Bu nedenle, kanıtlanmamış olarak duruyor.

Evet, 1. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yeni Osmanlı hükümeti tarafından kurulan divan-ı harplerde eski yönetimin (İttihat ve Terakki Partisi) önceden tasarlanmış Ermeni cinayetlerinden sorumlu olduğu sonucuna varıldığına ilişkin Ermeni kaynaklarında iddialar var. Ancak Massachusetts Üniversitesi Profesörü Guenter Lewy tarafından belirtildiği gibi, bu mahkemeler, Müttefik Güçler'in teşvikiyle bu güçlere medyun bir hükümet tarafından düzenlenen "düzmece mahkemeler"den fazla değildi. Usûlüne uygun hukuki sürecin korunması hiç yoktu, ve tanıklar ve çapraz sorgulamaya izin verilmedi. (Bkz. *Osmanlı Türkiye'sinde Ermeni Katliamları: Tartışmalı Bir Soykırım*, Guenter Lewy, Utah Üniversitesi Yayınları, 2005). Müttefiklerin kendileri bu adli kovuşturmanın adaletin gülünç bir taklidi olduğunu itiraf etmişlerdir.

Buna karşılık, Nürnberg Mahkemesi'ne en yakın adli süreç, İngilizler tarafından sömürgeleri Malta adasında oluşturulan 1919-1921 Malta Mahkemesi idi. Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'ndakiler dahil, İngilizlerin çeşitli kaynaklardan topladıkları delillerin kanıtlayıcı değeri yoktu. Yargılanmak üzere tutuklanmış tüm sanıklar - 144 yüksek Osmanlı yetkilisi - delil yetersizliğinden serbest bırakıldı ve Türk topraklarına iade edildi. Aslına bakılırsa, Türkler haklı çıkmıştı.

Sonuncu, ama son derece önemli olarak, eğer Bay Bourdain bu tür anlatılara güvenmeseydi ve tarih-

sel gerçeği tanınmış bir Ermeni'den öğrenmek isteseydi, Bogos Nubar Paşa'nın, halkının 1. Dünya Savaşı'nda muharip olduklarını ve her cephede Müttefiklerin safında savaştıklarını özgürce kabul ettiği, *The Times of London* editörüne gönderdiği 30 Ocak 1919 tarihli mektubu okuyabilirdi. Nubar Paşa, 1919'da Paris Barış Konferansı'nda Ermeni heyetlerinden birinin başkanıydı.

Veya daha da iyisi, Bay Bourdain, 1923'te Bükreş'te Ermeni Devrimci Federasyonu (ARF) Kongresi'nde sunulan *Hovhannes Katchaznoui Manifestosu*'nu okuyabilirdi. Bu şekilde gerçekleri tabiri caizse "aslan'ın ağzından," yani en yetkili kaynaktan öğrenebilirdi. Katchaznoui sıradan bir Ermeni değildi; 1918-1919'daki Ermenistan Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı idi. Ermenilerin Rusya'yı gönülden kucakladıklarını gözlemleyen Katchaznoui, ARF'yi Ermeni isyanı için suçladı ve partiye, "ARF'in artık yapacak bir şeyi kalmadığı" ihtiarında bulundu.

Bununla birlikte, Bay Bourdain'in karşılaşacağı sorunlardan biri şu olurdu ki, Taşnakların "becerirlikliği" veya "kurnazlığı" sayesinde günümüzde Manifesto'nun dünya kütüphanelerinde bulunması zor.

Son olarak, besbelli ki, Bay Bourdain'in akıl hocaları, henüz 2015'de İstanbul Ermeni Kilisesi Vakfı Başkanı Dikran Kevorkyan'ın soykırım ile tehcir arasında ayırım yaptığını, Ermenistan'a yardım amacıyla 1915 trajedesini hem Müslümanlar, hem de Ermeniler için kötüye kullandığı gerekçesiyle Ermeni Diasporasını eleştirdiğini, kendisine anlatmadılar. Kevorkyan, soykırım olmadığını ve amcalarından ikisinin 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda çarpışırken öldüğünü söyledi.

Hiç umut var mı?

CNN-Bourdain programında sergilenen zihniyet göz önüne alındığında, şunu sorabiliriz: Türkiye-Ermenistan uzlaşması için bir umut var mı? Şu anda Ermenistan'da yaşayan, ABD doğumlu bir profesör olan Bourdain'in ev sahibinin, "soykırım'ın Ermeniler için "belirleyici bir sorun" olduğu beyanı, kabul edilmesi gereken bir gerçeğin ifadesidir. Şüphesiz, 1915 olayları Ermeniler için trajik olmuştur, ve bunu inkâr etmek mümkün değildir. Aynı ev sahibinin, "Ermenistan soykırım nedeniyle değil, soykırıma rağmen Türkiye'yle ilişkilerini normalleştirmeye çalışıyor," ve "Mağduriyetin ötesine gitmemiz de gerekiyor" ifadeleri de belirli bir umudun sinyalleri.

Ermenistan Başbakan Vekili Nikol Pashinyan'ın, Ermenistan'ın Türkiye'yle normalleşme müzakerelerine hazır olduğunu belirten son açıklaması da cesaret verici bir işaret. <https://news.am/eng/news/478858.html>

Ancak, anlamlı ve kalıcı bir uzlaşma için Ermeni tarafının salt sözlerine değil, somut adımlarına ihtiyaç var. Şüphe yok ki, gün be gün devam eden asılsız «soykırım» tam tamları sona erer ve Ermeniler kendi geçmişleriyle âdil ve dürüst bir şekilde yüzleşirse, Türkiye Ermeni komşusuyla barış yapmak isteyecektir. Tangoda olduğu gibi, uzlaşmak için iki tarafa ihtiyaç var. Soykırım suçlamaları birçok genç Ermeninin beyninde gelecekte herhangi bir uzlaşmayı daha da zorlaştıracak Türk karşıtı nefret tohumlarını ekiyor. 1915 olayları her iki taraf için de trajikti; iki tarafın da açıkça üzüntü duyması gerekir, ancak öfke ve karşılıklı suçlama olmadan. O zaman iki taraf da 21. yüzyıla ve daha da ötesine geçebilir.

Türkler için 1. Dünya Savaşı öncesi ve sürecinde Osmanlı

Mevlana Celaleddin Rumi'nin ölüm yıldönümü programı
The death anniversary program of Mevlana Jaleddin Rumi
Ջելալեդդին Ռումիի մահուան տարելիցը:Ուր հանդես եկան՝

Foto 6: Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni kilisesinde Revnak Kadınlar Tasavvuf Topluluğu'nun performansı, 2014.

İmparatorluğu'nun dağılması ve parçalanması, "belirleyici bir sorun" olmaktan daha ötedeydi; ancak Türkler geçmişi geride bırakıp yola devam etti. Türkiye 1. Dünya Savaşı rakipleriyle barış yaptı, ve Türkler arasında eski hasımlara karşı doğuştan bir düşmanlık yok. Şu anda Türkiye'de yaklaşık 60 bin Ermeni kökenli vatandaş - artı sınır ötesinden gelip yasadışı çalışanlardan oluşan büyük bir grup - inançlarını ve geleneklerini özgürce yaşıyorlar. Buna karşılık, Ermenistan'da tek bir Türk yaşamıyor.

Sınırın ötesinde zihniyette değişime ihtiyaç olduğu görünüyor.

Daha geniş bir perspektiften bakılırsa, Almanlar 1. ve 2. Dünya Savaşlarının ardından İngilizler, Fransızlar ve Ruslarla barış yapabildiyse, neden bir yüzyıldan fazla bir süre sonra Türkler ve Ermeniler aynı şeyi yapmasın?

Sonuç olarak, Bay Bourdain, Ermeni soykırımı piyes kitapçığından alıntı yapmak ve Hristiyanlığın Türklere ve Müslümanlara karşı olan bağnazlığını kullanmak yerine, konuyu araştırıp ihtilafın öbür yanını öğrenseydi, olumlu bir şey başarabilirdi.

Ermeni ev sahiplerine, Türkleri lekelemek için kullandıkları temelsiz suçlama ve hilelerden vaz geçmeleri ve daha açık fikirli olmaları hususunda tavsiyelerde bulunabilirdi. Barışıklık için iyi bir başlangıç, yakın geçmişte ASALA/JCAG terör örgütü tarafından 44 Türk diplomatın öldürülmesine ilişkin üzüntünün ifade edilmesi olacaktır.

Ermenistan'ın 1990 Bağımsızlık Bildirgesi'nde yer alan, Türkiye'nin doğusundaki bazı bölgelerine atıf yapan "Batı Ermenistan" ibaresi, 2005 yılında yapılan değişikliklerle 1995 Anayasası'ndan kaldırılmışsa da, bu ibarenin "kaybedilen bir bölge"yi anımsatarak ARF zihniyetindeki Diaspora Ermenileri tarafından kullanılmasının bırakılması da olumlu bir adım olacaktır.

Gariptir ki, dünyaca ünlü, tarih-öncesi Göbeklitepe tapınağın bulunduğu Güney Anadolu (Şanlıurfa), son zamanlarda bazı Ermeni web-sitelerinde "Güney Ermenistan" olarak anılıyor, ve tapınağın "eski Ermeniler" tarafından yapıldığı savları ileri sürülüyor. Şüphe yok ki, Ermeni tarafının bu fırsatçılığı, Türkiye-Ermenistan ilişkilerine bir fayda sağlamayacaktır.

Ermenistan aynı zamanda, Dağlık Karabağ sorunuyla ilgili 2008 BM Genel Kurulu kararına saygı göstermeli. Azeri toprakların % 20'si Ermenistan tarafından işgal edilmiş durumda.

Şayet böyle adımlar atılırsa, yemek gurusu Bourdain'ın programında "haşlama" adı verilen özel bir pirinçli et yemeği için sarfedilen övgüler, Türklerin ve "Millet-i Sadıka" Ermenilerin barış ve uyum içinde birlikte yaşadıkları, geride kalmış bir devrin tatlı hatıralarını büyük bir olasılıkla anılarımızda canlandıracaktır.

Bunun yanı sıra, İstanbul Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesinde 2014 yılında olduğu gibi, Mevlana Celaleddin Rumi'yi anma münasebetiyle Revnak Kadınlar Tasavvuf Topluluğu tarafından söylenen, İslami gizemcilik ve hoşgörüyü çağrışım yapan, "La İlahə İllallah ... Allah-ii Ekber," ilahi nâmeleri, Türk-Ermeni uzlaşması için daha da ümit vermektedir (foto-6). İnsanoğlu çatışmalarında karşılıklı anlayış ve hoşgörü uzlaşma için çok etkin olabilir.

Not: Bu yazı, "tek kişilik bir ordu" gibi "Ermeni soykırımı" suçlamalarını çürütmek için yıllarca büyük özveri ile emek veren, ve sadece gerçekleri anlatmakla motive olan, Sayın Şükrü S. Aya'nın hatıralarına ithaf edilmiştir. Konuşmalarına ve makalelere ek olarak Aya, Ermeni sorunu üzerinde yabancı kaynaklara dayanan 4 kitap yazdı, ayrıca bir kitabın ortak yazarı oldu. Aslen bir Türk iş adamı olan Aya, bu makale baskıya girmezden hemen önce, 89 yaşında, 26 Ocak 2019'da İstanbul'da hayata gözlerini kapadı.

* Ferruh Demirmen, meslek olarak yer bilimci (yük. lisans ve doktora Stanford Üniv.) ve şimdi emekli; Türk-Ermeni ilişkilerine büyük ilgi duymuş, bu konuda konferanslar vermiş ve çok sayıda yazılar yazmıştır.